

Eski Osmanlıca'dan alınmış olan şu misallerdeki *oġ-ara*, *şoġ-ara*, vs. ifadeleri yerine *ora*, *şara* ve kelimeleri getirebilir:

ما حصل كلام درویش. اول آرایى فتح ایدب ائمه قرار ایلدی عاقبت اول اراده وفات ایدب ائمه تندی
mā hasal-ı k'elām derviş oġ ara-yı feth id-üb an-da karar eyle-di 'ākıbet oġ ara-da vefāt id-üb an-da kal-dı (A.U.E) «bref, Dervich conquit cet endroit (*oġ ara-yı* = yenisi *ora-yı*; bk. § 383), s'y installa et y resta jusqu'à sa mort» (*oġ arada* = yenisi: *or(a)-da*) [Rouen, 1493 yazmaları, yap. 44];

اول قدم [1] روم ایلته کیمک اول یردن اولدی و روم ایل اول ارادن فتح اولدی
in-e g'eç-mek ol, yer-den oġ-dı ve Ram-il-i oġ ara-dan feth oġ-dı (A.U.E) «c'est par là (*oġ yerden*) qu'on passa pour la première fois en Europe et c'est par là (*oġ ara-dan*, yenisi: *ora-dan*) que les pays d'Europe furent conquis» (*Aynı eser*, yap. 12);

عقلیرین شول آرایه ایرشدورک
'akıl-ıların şoġ ara-ya ir-iş-dir-di-ler-ki (A.U.E) «tout ce qu'ils purent comprendre c'est que...» keli keli: «ils firent arriver leurs esprits à ce point que...» (*şoġ ara-ya* yenisi: *şara-ya*) [*Aynı eser*, yap. 57].

Aynı cümle yap. 68 de tekrarlanmış olup yalnız şol آرایه شول *şoġ ara-ya* yerinde *şol yer-e* ve *şun-a* kullanılmıştır.

هر زمانکم اشیو آرایه کلورم
her zaman-kim oş-bu ara-ya g'el-ür-üm (A.U.E) «toutes les fois que je viens ici» (*Battal*, II. s. 4);

اشیو آرادن وارغل
oşba ara-dan var-gıl (A.U.E) «pars d'ici» (*Aynı eser*).

ara kelimesi değişip *-ra(-re)* lâhikası suretine girmezden evvel *arasında* «parmi», *içinde* «dans» mânasiyle bir ilgiç olarak kullanılmıştır. Osmanlıca'da bunların arasındaki merhaleye şahadet edecek bir misal kaydedilmemiştir (Mk. § 946), fakat şark türkçesinde bunun epeyce çok misalleri bulunmaktadır:

روزلر آرا مشهور روز ایکی قوچقار نینک باشی بر قزاندا قانجاس
söz-ler ara meşhur tur-ur iki koçkar-ının baş-ı bir kazan-da kay-na-ma-s (A.U.E), «parmi les proverbes, il (en) existe un célèbre: on ne peut faire cuire (bouillir: A.U.E) deux têtes de bélier dans la même marmite» (SALEMANN, *La légende de Hakim - Ata*, I. 233). — Muk. böyle bir atasözü, BONELLI, *Revue orientale*, 1901.

باغ آرا چونکه کبردی اول محزون
bağ ara çün-ki gir-di oġ mahzân (A.U.E) «lorsque ce désespéré entra dans le jardin» (*Abuşka Vel*, Zernof, tab'ı s. 10);

ekin ara (öz aktarım: *kinra*) ikisi arasında «entre les deux» (inscription de l'Orkhon) Radloff'ta K, Thomsen'da IE, satır 1, kelime 7 ve satır 2). Yine mk. *Div.L.T.*, I, s. 82.

Mk. *iç-in-de* (veya *iç-re*) kelimesinin mânadaşı olarak mk. *iç-in ara* [2] «parmi eux» ifadesini.

[1] Fransızca tercümesinde bu kelimeye yer verilmemiştir. Arap harfleriyle «اول قدم» imlâsiyle görünen bu kelime, *ol-ok-dem* suretinde okunup «asıl o zaman, bizzat o zaman» mânasındadır: *ok* ve ince ahenkli olan *ök* için D. I. T. de şöyle deniliyor:

ok hal (zarf) larla beraber bulunur: *baya ok kel-di-m* asıl demin, demincek geldim. *emdi ok ag-dı-m* bizzat şimdi, asıl şimdi, şimdicek söyledim (I. 31, 4 - 6); *yaz ok yi* asıl yazın ye (III. 451 ve 13); *ol er-ni ok kel-dür* asıl (bizzat) o adamı getir (I. 48, 5 - 6). Eski lehçelerde *şoġ-ok sâ'at*, *şol-ok-dem* suretleri de vardır bk. (Dāsītāni Aḥmet Ḥarāmī — AḤ. TALĀT) A.U.E

[2] Bizce bu iki kelime, aynı mânada olmak üzere böyle itba halinde ve «içinde arasında» mânasiyle kullanılmıştır. A.U.E

Div. L. T. (72 s, 1) aynı mânada olarak ardınca *ara* kelimesi gelen *için* kelimesini kullanıyor:

oġ-ar iç-in ara it-iş-di-lär [1] «onlar (kendî) içlerinde aralarında barıştılar».

MI. : *bu-ġor iç-in ara münāza'at (nizā') kıl-ib* (A.U.E) «il se disputèrent entre eux». (NEVAL, *Tar. Mul. Acem*, s. 65 ve 66);

k'ör-güç an-ı iç-in ara (A.U.E) «lorsqu'ils se virent parmi eux» (*Abuşka*, Vol. Zernof, tab'ı, s. 48).

İHTAR. — Bu edatı mef'ulün ifeyhi yedişleyen *-rū, -ri* ilgiç lâhikasına (§ 906) yaklaştırmak belki yerinde olur.

اوزره *üzre.*

897. *üzre* «sur» kelimesi de ilgiç olarak kullanılır.

Bu daha eski bir *اوزره* veya *öze-re* [2] (1426 yılı yazmaları, 223 V°; *Ris. B.*, s. 3) yerinde kullanılır ki, bu da vaktiyle meselâ: *taht üze* (A.U.E) «sur un trône» (*Tar. Mul. Acem*, NEVAL s. 86), *kürzi öze* (*Mirac Nâme* yap. V° 13) ifadelerinde katmaç (*zarf*) olarak kullanılır olan *اوزره* *üze* den yapılmadır; mk. *wzä kwk tñri* üstte mavi gök (var) «en haut (se trouve) le ciel bleu» [Orkhon] kitabeleri başlangıcı, Radloff da: K, Thomsen da: IE ile gösterilen yerlerde).

Bu kelime *üst*, *üst-ün* ve *üst-e* (Azerce: *باش اوسته*) «dessus» kelimelerine yaklaştırmalı; Osm. *üste-le-mek* «augmenter, s'accroître» [3].

üz-re ve *üs-t* kelimeleri sırasıyla tersadları olan şu kelimelerle kıyaslanmalı:

as-ra (§ 139) altda «en bas» (Aynı Orkhon kitabesinin aşağısında:

asra yagız yār [sra ygz yr] aşağıda esmer toprak «en bas la terre brune» ve *as-t* alt «en bas, au-dessous» [4] *astri* (Cod. Com.).

898. *üzre* ilgici (eski) Osmanlıca'da pek kullanılır olup, şu müstesnalarda da vardı:

1° Aslı veya mecazî olarak birşey üzerinde durulanış:

[1] Bu kelimenin aslı «eytişdilär» yani «karşılıklı iyileştiler» olacak. A.U.E

[2] Bunların Arap harfli olanları metinde harekeldir. — Müellif *üzere* kelimesini yalnız eski Osmanlıca'daki bir söyleniş olarak kabul ediyor ki, bunda yanılıyor. Halâ bugün dahi bu söyleniş *üzre* söylenişiyle beraber kullanılmaktadır. Hattâ verdiği misallerde hep *üzere* kullanılmıştır. Nazım dilinde *üzre*, *üzere* den ziyade kullanılır, *özre* söylenişi ise yoktur. Bunun bir şekli de *üzer* dir ki, yalnız izafet zamirleriyle terkip halinde kullanılır:

üzer-im, imiz..ññ, iñiz..i, leri.

Bu durumlarında *üzer* kelimesi bir isimden ibarettir. A.U.E

[3] Asıl mânaları: reprendre, revenir, avoir les dessus, vaincre (§. B.) A.U.E

[4] Bu kıyaslamadan anlaşıldığına göre *t* sesi *ast*, *üst* kelimelerinde arizi «adventice» veya hiç değilse kararsız «instable» bir unsurdur...

Ve yine Osmanlıca'da aşağı «dessous» ve şark Türkçesinde ön «devant» mânasındaki (§ 389 ve 938, İhtar 2) *aġ t* kelimesinde de böyledir; *aġ-ga* veya *aġt-ga* alta yani öne «en avant»; *aġ-un aġd-un* önden «antérieur» (Osm. *aġ-ın* «front»).

[GUIGANOF, *Dict. russo - Tatar*, s. 65 ve 370].

Belki de *art* veya *ard* «arrière, dos» kelimesindeki *t* de böyledir; mk. aynı mânada *arġa* ki, eski bir mef'ulün ileyh olarak *ar-ġa* diye de sayılabilir: *ar-ġa* «en arrière» (mk. § 243, İhtar 2). J. D.

tant d'ouvrages littéraires en différents idiomes» (REŞİD PAŞA);
 صفتله اسمك هر ايکيکسره عربی ویا فارسی اولسه ذغی بونلری تورکجه قاعدهسی اوزره استعمال چاتر
sıfat-la isim-iñ her iki-si de arabî veğâ fârisi ol-sa aahî bun-
şar-ı türkçe ka'ide-si üz(e)re istîmâl cû'iz ve şâyân-ı tavsiye-dir «même
 lorsque l'adjectif et le nom sont tout deux arabes ou persans, il est permis
 et même recommandé de les construire d'après les règles (de syntaxe)
 turques» (Hüseyn Câhid Gramer'i).

[HTAR. — Bazan aynı mânada olarak *veçh-ile* (mk. § 876, İhtar ve 1451)
 suretindeki ilgiçlik tâbir kullanılır.

MI. : *arabi ve fârisi isim-ler k'endi kâ'ide-leri veçh-ile sıfat a-â-bil-ir-ler* «les mots arabes et persans peuvent
 recevoir des adjectifs d'après leurs propres règles (de syntaxe arabes et
 persane)» [Aynı gramer];

taḥmîn-imiz veçh-ile «d'après nos prévisions»;

ḫulâsa veçh-ile «ou résumé».

900. *üz(e)re* mastarla kullanıldığı zaman şu mânaları verir:

1° *içün* «pour» mânasını ki, böylesi bilhassa resmi kitabette
 pek kullanılır:

irsâl ol-un-mak üz(e)re «pour être expédié»;

yazı-lar-ımı yaz-mak üz(e)re siz-e üç yüz kırış ma'aş taḥsîs ed-e-bil-ir-im «je peux
 vous attribuer un traitement de 300 piastres pour faire mes écritures».

2° *şartıyla* «à condition de...» mânasını ki bu, evelki mâ-
 nanın bir gelişmesinden ibarettir:

edâ et-mek üz(e)re «à condition de payer, pour payer»;

3° *... e az kaldı* «sur le point de...» mânasını:

MI. : *git-mek üz(e)re-dir* «il est sur le point de partir,
 il est sur son départ»;

o henüz oda-ya gir-mek üz(e)re ik'en kapı-yı içer(i)-den kapa-dı-lar ve kilid-le-di-ler «il était [tout juste] sur le point d'entrer dans
 la chambre (lorsqu') on ferma la porte en la verouillant»:

sür-üm-süz-lük-den kapa-n-mak üz(e)re bu-ş-un-an resâ'il-i mevḳûte-den biri
 «un périodique sur le point de cesser de paraître faute de
 succès» (HÜSEYİN RAḤMÎ, *Metres*, s. 177).

üz(e)re ilginin içinde bulunduğu katmaçlık (zarflık) tabirler için,
 veya *veçh üz(e)re* ilgiçlik tabiri hakkında bk. § 1328 ve 1451.

ایچ-ره iç-re.

901. iç-re ilğici ایچنده için-de «à l'intérieur de...», آراسنده ara-sın-da «parmi» da «dans» mânâ arını bildirir.

Bunun aksi bir mânâda olan طاشره , طاشره , داش-ره , تاغ-ره ilğici gibi (§ 912) şimdiki dilde artık kullanılmaz olup, yerini iç ile ardınca getirilen izafet «mülkiyet» lâhikasından yapılmış bir ilğiclik tâbire vermiştir (bk. § 941; mk. اوزره üzere hakkında söylenenler § 899).

Bununla beraber bu edata nazımda rastlanmaktadır.

Ml. : رویه اوروب عصات ایچره کناه یادم rūy-im-e var-ub 'usāt içre günâh-ı bî-ha(d)d-im «me reprochant (keli: keli: frappant à la face) parmi les révoltés (contre Dieu) les péchés innombrables (keli. keli.: sans limites) [VASIF EFENDİ, Divân, s. 2] [1];

سال بیک ایکوز بر ایچره همان sāl biñ iki, gūz bir içre heman (A.U.E) «en cette même année 1201» (Aynı eser, tevārih, s. 49).

içre Çağatayca ve Uygurca'da kullanılmıştır:

اهل جهان ایچره ehl-i cihân içre (A.U.E) «parmi les humains» (keli. keli.: les gens du monde: A.U.E) (AHMED TABİBL, Mémoires de la Soc. arch. russe, sene 1910, s. 201);

بول-ور بىر نآن یچرآ دالیل-لآر مین-آ «certes, il y a mille enseignements à tirer d'une seule chose» (XIIme asır Uygur metni, Bulletin Acad. russe, 1907, s. 380).

صره sira.

902. sira «سیرا : صیرا : صیرا : صیرا» (série, rangée) kelimesi... ardınca «immédiatement après...», hizasınca «tout contre» mânâsında bir takım ilğiclik tabirlerde kullanılır:

Ml. : قى صره kıyı sıra «en suivant la rive»;

آردم صره ard-ım sıra «immédiatement derrière moi, tout contre mon dos»;

اوكم صره ön-üm sıra «immédiatement devant moi»;

يانم صره yan-ım sıra «tout à côté de moi»

II. MEF'UL-ÜN-İLEYH-İ YEDİŞLEYEN (NAZIMLIK EDEN) İLĞİÇLER.

903. Şunlardır:

1° Sınırlayışlı «limitatif» ilğicler;

2° Bunların dışındaki az miktarda bir takım ilğiclerdir ki, bunlar mef-ülün ileyhin ifade ettiği (Mk. § 261 : yöneliş «direction», . . . e doğru

[1] Müellif rūyime (yüzüme) varub tâbirini besbelli asli mânâda almış olacak ki, cümleyi Fransızca'ya şöyle çeviriyor: «je me frappe la face (yüzüme vuruyorum) et je suis parmi les pécheurs (mot à mot: «les révoltés contre Allah») un fautour aux fautes innombrables» [vo ben günahkârlar (keli. keli.: Allah'a karşı isyan edenler) arasında sayısız hatalar işleyen biriyim] A.U.E

gidiş «mouvement vers», zıt oluş «opposition», uygun oluş «conformité» gibi) mânaları pekiştirmeye veya sarahatle tayin etmeye yarar.

I. Sınırlayışlı İlgiler.

Bunlar: *şadar - dek, deyin ve cek* edatlarıdır. Yine bu edatlar kıyaslamalık ilgiçler olarak da kullanılır. Bu iki kullanımın her biri, aslen miktar «quantité» fikrini ifade eden bu kelimelerin ilk mânasında bir gelişmeden ibarettir. Mk. § 1387.

En çok kullanılan olan sınırlayıcı ilgiç *şadar* dır (mücerret [mutlak]) haletinde kullanılışı hakkında bk. § 891 ve aşağısı).

قدر *şadar*.

Mef'ulün ileyh ve ardınca gelen *şadar* (yani ... a *şadar* A.U.E) edatının bildirdiği sınırlayış fikri şunlarda tatbik edilir:

1° Bir hadesin (ediş ve oluşun) zaman veya mekân içinde vardığı noktada (bu noktaya kadar ve gerekirse bu nokta da içinde olmak üzere):

Ml.: *ne vakt-e şadar* «jusqu'à quand?»;

yārın-a şadar «jusqu'à demain»;

beş-e şadar «1° jusqu'à cinq, 2° jusqu'à cinq (heures) (= *saāt beş-e şadar*)»;

yarım asır evvel-in-e şadar «jusqu'à il y a un demi-siècle» (mot à mot: «jusqu'à un demi-siècle avant»);

ne-re-ye şadar? «jusqu' où»;

bu-ra-ya şadar «jusqu' ici»;

bir derece-ye şadar «jusqu'à un certain point»;

meze-leri bir-e şadar ye-di «il a mangé tous les hors-d'œuvre jusqu'au dernier» (mot à mot.: «jusqu' à un).

قدر سلسله سی بلیدر *on-uñ yirmi g'öbeğ-e şadar silsile-si belli-dir* «sa généalogie est connue depuis vingt générations (mot à mot: jusqu'à vingt nombrils)», (HUSSEIN RAHMI, *Mètres*, s. 54).

Şu aşağıki halk yapılaması da dikkate değer:

شربت-سی-دن تات-دا کباب-سی-یا قدار *şerbet-ci-den tat-da k'ebab-cı-ya şadar cümle* «du marchand de sorbets au marchand de rôti (à la broche), tout le monde en sera informé» (*Aynı eser*, s. 421) mot à mot: «prends à partir du marchand...», c'est à-dire «à commencer par le marchand...» Mk. s. 627, 2° fıkra.

2° Bir hades olup bitmeden *evvel* ki bir anda, ve bir hades *olup bitmeden evvel* geçen bir zaman aralığında.. Bu mânada alınca sınırlayışlı edat *evvel* (§ 910) edatına yaklaşıp.

- Ml.:** *ne vakt-e kadar* «d'ici combien de temps?»;
yarın-a kadar «d'ici demain»;
(sāat) beş-e kadar «d'ici cinq heures, avant qu'il ne soit cinq heures» (aynı üç misalin alabildiği başka mâna için, bk. bir az daha yuka ıya);
beş on sene-ye kadar «d'ici quelques années», mot à mot: «cinq en dix ans»). Mk. § 490. İhtar 3.

İHTAR. — Bu edatın hemen de... zarfında «pendant presque...», devamınca, müddetince «durant» mânaları da buradan geliyor:

- Ml.:** طوطویہ تصادف امیدیلہ بر هفته قدر اورادہ یورادہ دولاشی *dudu-ya tesādūf ümid-i-ile bir hafta-ya kadar ora-da bura-da doğa-ş-dı* «dans l'espoir de rencontrer la bonne dame, il erra de ci de là pendant presque une semaine» (HUSSEIN RAHMI, *Metres*, s. 593);
 bir ay-a kadar eğle-n-eceğ-im «je resterai absent (mot à mot: je m'attarderai) pendant un moi environ».

904. *kadar* yerine bazan edebî dilde eskimsek «archaïsme» bir edat olarak, konuşma dilinde ise bir taşrahk edat «provincialisme» olarak aslen Türkçe olan *dek* veya *değın* kullanılır.

- Ml.:** (دکین) *sabağ-a dek (değın)* «jusqu'au matin» *sabağ-a kadar* in mânadaşı.

Yine eski Osmanlı lehçesinde şu edatlar da görülmektedir:

den-lü veya *deklü* (mk. § 344, İhtar ve 930).

- Ml.:** *ben-i bu zaman-a deñ-lü uyku-suz a[-ı ko-du-ñ* (A.U.E) «tu m'as empêché de dormir pendant si longtemps» (MENINSKI, Ebu 'Alî Sīnā «Avicenne» menkabesine göre).

-den

-dan

edatı ki, bunu mefulün anı lâhikasıyla karıştırmamalı, (esasen bunun önünde bulunan mefulün ileyh alâmeti bu karışıklığı gidermektedir).

- Ml.:** (قیامتده) کواش باشلرینه بر میل قدر یقین کلوب درلسلر کرکدر کیمی طویوغنه دن کیمی دیزینه دن *güneş baş-lar-ın-a bir mil kadar yak-ın gel-üb der-le-se-ler gerek-dir kim-i topuğ-un-a-dan kim-i diz-in-e-den kim-i boğaz-ın-a-dan kim-i depe-sin-e-den der iç-in-de yat-sa gerek-dir* (A.U.E) «(au jour du jugement dernier) le soleil s'approchera à la distance d'un mille de leurs têtes et ils (les hommes) transpireront. Ils seront plongés dans la sueur, qui jusqu'à la cheville, qui jusqu'au genou, qui jusqu'au cou, qui jusqu'au sommet de la tête (Ris, B., 19);
 کیمی نریدن اتمک کرک زهری قاتنده تا یفرنه دن اما یزم علما قولنججه آبدست سوی یتشمک نریدن *teyemmüm-ü ne-re-ye-den et-mek gerek* Zohri *kat-ın-da ta yagrın[1]-a-dan ammā biz-im 'ulemā kavul-in-ce abdest*

[1] Çağ. iki omuz arasındaki yağlı yer. A.U.E

sug-ı yet-iş-mek ne-re-ye-den farz-ise teyemmüm dahî o-ra-ya-dan yet-iş-mek farz-dır (A.U.E) «jusqu'ou faut-il pratiquer l'ablution au sable? D'après Ez-Zohri jusqu'aux épaules, mais d'après nos docteurs (seulement) jusqu'au l'endroit où doit arriver l'eau de l'ablution (proprement dite)» [*Hulviyât-i Şâhi*, yap. 37; mk. *Aynı eser*, s. 46 V° ve 47].

Bu edat hâlâ bugün Selâniğ'in Türkçe söyleyen halkı arasında kullanılmaktadır :

sâat on-a-dan «jusqu'à 10 heures»;

şimdi-ye-den «jusqu'à présent» vs.

Azerce'de *ten* derler (BOUDAGOF ۱۰ aşağısında). Anadolu'da *kadağ* da denilir, (km. § 893, zeyil) : *o zaman-a yadağ* (GIESE, s. 37, 38).

Muhakkak ki *dek* (*dan*, *dağ*) edatlarıyla *kadar* (*kadağ*, *kadan*) edatları birbirine karıştırılmıştır, ve bu karıştırılış belki (düşmeyen boğazlıysile kullanılır olan) eski mef'ulün ileyh alâmeti *-ka* (*-ke*) nin *-dağ* (*-dek*) le beraber yaşamakta olmasından ileri gelebilir. *dağ* (*dek*) + *-ka* (*-ke*) M. Bonelli (*Kel. Sz. I*, s. 310) da şu misali veriyor :

ağz-ı kuşak-lar-ın-a-k var-dı «il a la bouche pendu jusqu'aux oreilles» [1].

dek, *değın*, *deñlü*, ve *den* ilgiçleri şark türkçesindeki şu kelimelerle kıyaslanabilir :

tägi (Orkhon kitabeleri, Radloff'da Ka, Thomsen'da IS, satır 4) : *tämır kapıgka t ägi*;

tigi (A.U.E) (Rubgouzi : مشرقندن مغربغا تیگی *maşrıq-den mağrib ga tigi* (A.U.E) «de l'est à l'Ouest» (Londra yazmaları, yap. 5 V°);

tig-in (A.U.E) (*Abuşka*, s. 191) *دیگین dig-in* (A.U.E), *دیگین-جه dig-in-ce* (NEVAL, *Tar. Mul. Ac.* s. 56; *Muh. Lug.*, s. 6);

täginçä veya *däginçä?* (*Mirüdf - Nämeh*, yap. 42 V°);

tiginçi (A.U.E) (Rubgouzi, Pavet de Courteille'e atfen, *Mir. - Nam.*, s. 41, tenbih);

diyın (ermenice yazmalar 194, yap. 13 V°);

dein (Cod. Com.).

Ml. : *اولوغ دین کیجیگی کا دیگینجه و نو ردین بیگی کا دیگینجه* *ulug-dın kiçig-i gä digince ve nöker-dın big-i gä digince* (A.U.E) «tous, grands et petits, domestiques et princes», mot à mot : «du grand à son petit, du serviteur à son prince» (NEVAL, *Muh. Lug.*, s. 6).

Aynı lehçelerde şunlara da rastlanmaktadır :

tigrü (*Abuşka* s. 191); GULGANOF, *Dict. russe-tatar* s. 137. *tikrü*; *Hakim Ata*, I. 357);

tägürü ve *tägli* *تیگلی* (mk. *-çe-li*, § 905, 2°).

Mk. *degri deyri* (Cod. Com., 146, 161, 162, 171);

[1] Bu, «çok sevinmek neticesi olarak çok gülmek» mânasında bir tabirdir ki, Fransızca'ya kelime kelime tercümesi şöyle olsa gerek :

«(à force de rire excessivement) sa bouche s'est allongée jusqu'aux oreilles» A.U.E

tigrä, tirä (تیکرا Boudagof); *dira* (Bibl. not. yazmaları, Arm. 194, yap. 43 V° , ve müteaddit yerlerde).

Muk. Altayca *yät-tir-ä*, Radloff, III, 367.

MI. : *niçä gä tig-ü* (A.U.E) «jusqu'à quand?» (*Hosrev-ü Şirin*, yap. 7); *kıyamat-ka tögürü* «jusqu'au jour du jugement dernier» (*Mirâdj Nâme*, yap. 47).

Bu edatlardan bir kaçını fiil aslından görünüyor:

täg-i (mk. § 1332) *täg-mäk* den (Osm. *تگ* *değ-mek*).

MI. : *şandun yazı ka tög-i sülâ-dim, toluu-ka kiçig tög-mä-dim* Şantung ovasına değin ordu yürüttüm, denize geçikmiş (olmakla) ulaşmadım (A.U.E) «je conduis mes armées jusqu'à Chan-doun, peu s'en fallut que je n'atteignisse la mer» (Orkhon kitabeleri, *Aynı eser*, I. 31).

Mk. *täg-ür-ü* ki, aynı fiilin olduruşlu «causatif» şeklinden yapılmıştır.

Öteki edatlar miktar ismi olan *deñ* (*tek, tay*,) den geliyor. bk § 930.

Hiç değilse bu, eski Osmanlıca'nın *d-ñ* ve *deñlü* edatlarında böyledir. Şüphesiz ki *dek* (ve *tägli*), *değın* vs. de de böyledir (ki bunlarda miktar isimleri *kaçar* [§ 903] ve *çak* [§ 905] ile bir örneksenim vardır; yalnız *deñ* yerindeki *tek* ile fiil kökü olan *-täg* arasındaki benzerlik hızzat türk olanlarca da bir iltibasa sebep olmaktadır.

İHTAR. — *kaçar* ve *dek* (*değın*, ile yapılan ulaklık tabirler için bk. § 1404 ve aşağısı).

جك   -cek

جق   -cak (çak)

905. Anadolu'da halk dilinde sınırlayışlı ilgiç olarak eski kıyaslama edatı olan *-cek* / *-cak (çak)* da kullanılır (bk. § 917 ve aşağısı). Mk. § 918, zeyl, *sonlarında*.

MI. : *sabağ-a-cak* «jusqu'au matin» (*Nasr-ed-din hoca hikâyeleri*); *ş.mdi-ye-cek* «jusqu'à présent» HUSSEİN RAHİMİ, *Metres*, s. 47 ve 52);

vazife-sin-i dib-in-e cek gör-müş-dür «il a accompli son devoir jusqu'au bout» (*Aynı eser*, s. 54);

bu-ra-ya-cak g'el-di-m (*Aynı eser*, s. 31);

yüz okka-ya-cak hafif güreş-çi say-ıl-ır «jusqu'au poids de 100 oques ou est considéré comme lutteur léger» (Amasya lehçesi). Yine mk. § 1408.

Bu edat kayda değer bir eskimsek vücade getiriyor. Şark lehçelerinde aynı mânada olarak şunlar vardır:

1° -ça (sonundaki boğazlının düşümüyle), mk. HARTMANN, *Çağ*, § 75.

MI. : *Sart uluş-ı-nınğ erzâl-ı-dın eşraf-ı-gu-ça ve 'âmi-si-din* *تکلم ایلا آلاس* *dânışmend-i-gâ-çü hiç kay-sı türk til-i bile tekellüm kıd-a al-ma-s* (A.U.E) «aucun Sarte quel qu'il soit, de l'homme du peuple au noble, de l'ignorant au savant, ne sait parler le turc» (NEVAL, *Muh. Lug.*, s. 6).

ärtä-din aḥşam-ga-ça sabahtan akşama kadar (A.U.E) «du matin au soir» (Yedi Uyurlar. Ciu-türkistanı, *Mem. Soc. Arch. Pét.* s. 233);

ärtä o gūñ-gā-çü yarın veya öbür gün (A.U.E) «demain ou après demain» (Aynı eser, 228);

ر آینه چه, *bir ay-ga-ça* (A.U.E) «avant un mois» (NEVAİ, *Tar. Mul. Ac.* s. 108);

موندگار چه *munğur-ça* buraya kadar (A.U.E) (eski mefulün ileyh alâmeti *ar* ile) «jusqu'ici» (Guiganof).

2° *-çe-lik* ve *-çe-li* ki, *çağ-lık* (§ 918, İhtar) yerindedir.

MI. : *aḥşam-ga çelik* akşama kadar (A.U.E) «jusqu'au soir» (Yedi Uyurlar, s. 227); *an-ğa çelik* oraya kadar, oraya gelinceye kadar (A.U.E) «d'ici là, en attendant» (Aynı eser, s. 228);

دنیاك اخرته چلی *dünyâ-nıñğ âhır-ın-a çeli* dünyanın sonuna kadar (A.U.E) «jusqu'à la fin du monde» (Teke türkmençesiyle Saint - Mathieu incili).

اون گون چلی *on gün-e çeli* (A.U.E) «jusqu'à 10 jours» (Aynı eser, 27 ve 64).

İHTAR. — *kimi* (Osm. gibi) edatı bazı Türk lehçelerinde sınırlayış edatı gibi kullanılır.

MI. : *ایک ساعت کا کیمی* *iki sâat-gâ kimi* iki saate kadar (A.U.E) «jusqu'à deux heures» (bir Bakü gazetesinde bir ilândan).

gibi kelimesi aşında «mikdar» fikri bildiren bir kelime olmadığına göre, böyle bir kullanım öteki kıyaslamalı - sınırlayışlı edatlarla olan örneksenim «analogie» tesirinden ileri gelmiş olacak (Mk. § 903). [1]

2. MEF'UL-ÜN İLEYH-İ YEDİŞLEYEN ÖTEKİ İLĞİÇLER.

906. Doğruluş veya yöneliş ilgiçleri. — Bunlar bazan Türkçe mefulün anba da nazım olurlar (bk. § 914) ki şunlardan ibarettir :

1° Eski *-ri* edatı :

MI. : *قنچرو عزیزت ایدرسن* *қанча-ру азимет ид-ер-син* nereye gidersin (A.U.E) «(vers) oû pars-tu?» (LAMİİ, *İbretnâme*, Cezayir yazmaları, No. 1719, yap. 49 V°);

قنچرو کیدرسن *қанча-ру гід-ер-син* nereye gidersin (A.U.E) «oû vas-tu?» (*Hikâyet-i Salsal*, Bibl. nat. yazmaları, İlavé I, No. 1207, yap. 92 V°).

Bu edat 379 uncu bendde mutalâa edilen katmaç (zarf) larda da görülmektedir ki, bunlar da eski bir mefulün ileyhe [2] katılmaktadır :

dış-a-ri şark türkçesi: *dış-ka-ri* veya *taş-ka-ri*,
iç-e-ri (*iç-ke-ri*).

[1] Bizce bu, Oğuzca'da «az bir zaman mikdarı, kısa bir zaman parçası» mânasındaki *kibâ* kelimesinden bozma görünüyor: *kibâ boldı*=az zaman oldu. (D.L.T. III. 164). A.U.E

[2] Biz müellifin verdiği misallerde görülen *a* (*ka*), *e* (*ke*) nin bir mefulün ileyh alâmeti olduğunu kabulde tereddüt göstermekteyiz; bunlar *ça*, *ka*-, *ya*(ı). *ka*- va. de gördüğümüz gibi fiil köklerinin mânasına devam ve istimrar katan ekler nevinden olsa gerek. A.U.E

ileri (*ilgä-rü*, mk. § 379),
yokarı (*yögürü*, mk. § 139).

beri «en deçâ» *ben-ge-ri «vers moi» yerine (mk. بکری s. 243, tenbih) ki, «vers lui, au-delâ» demek olan *añar-ı* [1] nın zıddı olup, bu *añar-ı* şark türkçesinde *narı* [2] ve *arı* [3] olmuştur;

-ri edatı şüphesiz *g'eri* kelimesinde de bulunmaktadır (Orkhon kitabeleri, Radloff' un *K* sında, Thomsen' in *IE* sinde, satır 2: *kerü* ki, harf göçümleyişiyle: *kirw*), mk. *key-in*, *käsürü* (Orkh.).

Şark Türkçesindeki şunlar da kıyaslanmalı:
yañ-ga-rı «à côté, de côté» GULG. *Dict.* s. 136, 346 ve 351);
ał-ka-rı «en avant»;
art-ka-rı «en arrière».

yokarı kelimesi *یوک ییر* *yok yir* (A.U.E) «endroit élevé» kelimesine (*Div. L. T. III. s. 3*) yaklaştırılmalı.

Mk. Orkhon kitabelerinde (bk. daha ileride haşiye 5) görülen:
kurıgara (harf göçümü: *kwıgarw*) geride «en arrière»;
bergürü veya *berigürü?* (harf göç. *birgrw*) «à droite»;
beriyü (harf göç. *biryü*) beride, kelimesinin mânadaşı;

yırgaru veya *yırıgara?* (harf göç. *yıgrw*, solda «à gauche» ki, *yırıya* (harf göç. *yırya*) nın mânadaşı.

Mk. *Aynı eser*: *ol, yergürü* (*yıgrw*) o yere kadar «jusqu'à cet endroit».

Eski mefulün ileyih edatı olan *-ar*, *-er* belki bu: *-(k)a -r(i)*, *-(k)e -r(i)* edatından geliyor. Mk. *muñar-ça* buna kadar, buraya kadar «jusqu'ici» (GULG., *Dict.*, s. 137).

*Mk. yine buna benzer bir vokal düşümlü kelime olan *یوک-ار* *yok-ar* kelimesi ki, bu da *yok-ar-ı* yerindedir (*Div. L. T. I. s. 126 aşağısında*).

Yine mk. Uranha lehçesinde: *puruñgar* nehrin başına «kaynağa» doğru «en amont» aburun; ırmak kaynağı» mânasındaki *purun* kelimesinden. (Mk. *osm. burun*, bk. s. 623)

[1] Ml. *برز اکور قونک* *bir az añaru ko-n-unğ* bir az uzağa konun (A.U.E) «campez un peu plus loin» (Rouen, 1493 yazmaları, yap. 25);

اکوری طور *añarı tur* daha uzak dur (A.U.E) «tiens-toi plus loin» (*Ibretnâme* LAMİİ, Cezâyir, yazmalar No. 1719, yap. 44 V^o) [Mk. § 912, s. 627 ve *öte*, s. 906].

دیانک اکور بروسنه الداننه *dünya-nınğ añaru berü-sin-e ał-da-rı-ma* dünyanın ötesine berisine aldanma (A.U.E) «ne te laisse pas abuser par les choses d'ici-bas» (Bibl. nat. yazmaları, A. F. T. 13, yap. 241, l. 22).

añaru bärü yorıdı öteye beriye yürüdü (A.U.E) «il alla de côté et d'autre» (*Uigurica*, 1908, s. 39 = yanlış olarak: *inärü baru* «stieg er herab und ging weiter»). J.D.

[2] Misal: *ناری یوز* *narı yüz* öte yaka (A.U.E) «la rive opposée, l'autre rive» (*Tar. Mal. Acem. NEVAİ*, s. 80). J.D.

[3] Misal: *arı-gağ* öte yaka (A.U.E) «l'autre rive» (GULGANOF, *Dict.* s. 161);

arı-rağ daha uzak (A.U.E) «plus loin», *Aynı eser*, s. 112; *arı bert* öte beri (A.U.E)

Aynı eser;

Mk. daha yukarıda § 536 İhtar 1. M. Radloff, bilâkis *narı* kelimesinin *arı* kelimesinden gelmiş olduğuna kail bulunuyor. J.D.

ve *suñgar* [1] «uchrin ayağına, dökülüş yerine» doğru «en aval» ki, Katanof (s. a. 744) bunu «uzunluk, doğruluk, uzunluğuna olan mesafe» mânasındaki *suñ* kelimesine yaklaştırmıyor.

suñgar(ı) kelimesini belki *sarı* (bu gramerin § 906, 2° sinde) ve *sıñar* (§ 915, İhtar 2) kelimelerine yaklaştırmak yerinde bir şey gibi görünüyor.

2° *سارو saru*, *ساری sarı* ilgici ki, muhtelif türk lehçelerinde kullanılmaktadır:

Ml.: *قاریه سارو کاب (اوئوردو) (Azeree) kapa-ya saru gel-ir (otur-ur) (A.U.E) «il vient (il s'assoit) du côté de la porte, près de la porte» (FETH. AH. Komedyä. s. 89 ve 127; mk. Aynı eser, s. 56 ve 83).*

Aynı edat, mutlak (mücerret) haletle (veya zamirlerin aidiyet haleti «génitif» ile) teşekkül eder.

Ml.: *بده سارو اشاره ایر. verde saru işare id-er (A.U.E) (Aynı eser s. 147); من سارودان یوخسه تورخوسن men-üm saru dan yoh-sa korh-ar-sen (A.U.E) «aurais-tu peur pour moi?» (Aynı eser, s. 106 menüm sarudan = «benim yüzümden benim sebebime» mânasındadır) «sens cau-atif»;*

کویاش انشی ساری k-yaş in-iş-i sarı güneğin inişi (batışı) tarafı (A.U.E) «du côté de l'Ouest»;

کون توغار سارودین (-ارودین) kün togar saru-din güneğin doğduğu taraftan (A.U.E) «du côté de l'Est» (Hakim Ata satır: 89, 291 ve 294);

کائی گاریم کمن (acayib?) sarı gitti yarım gün (cenub) e doğru (A.U.E) «il partit vers le Sud» (Ermenice yazmalar 194, yap. 52);

سند خیراغیدین عجم سارنی ولایت Sind kırığı-dın acem sarı-ğı vilâyet Sind kebarından İran'a doğru olan memleket (A.U.E) «le pays qui = sarı-ğı daki-ğı («-ki») s'étend du (rivage du: A.U.E) Sind vers la Perse» (NEVALI, Tar. Mul. Ac., s. 90)

Aynı yapılama eski Osmanlıca'da da görülür:

Ml.: *شهر سارو şehir saru şehre doğru (A.U.E) «vers la ville» (İbretnâme-i Lâmi).*

Şu aşağıki misalde *sarı* kelimesi hemen de bir isim (alem) mahiyetindedir:

تاورلری... پراکنده بولوب هر قایدی... بر ساری بولوب آردیلار her kay-sı-sı bir sarı böl-üb ay-ır-dı-lar [2] davaları.. dağılmış olmakla her birisi bir tarafa bölünüp ayrıldılar (A.U.E) «leurs troupes se dispersèrent chaque tête allant de son côté» (mot à mot: d'un côté) [Hakim Ata, satır 338].

[1] Ykl. Çongara. Bursa yakınlığında bir mesire ki, oradan geçen bir su yüksekten çağlayarak dökülür. A.U.E

[2] Müellifin dediği gibi bu misaldeki *sarı* «taraf» mânasına bir isim (alem) mahiyetinde değil, yukarıki misalde olduğu üzere «tarafa» mânasındadır. Şu şart ile ki, müellifin bunun ardınca gelen kelimeyi *buşub* okumayarak *bölüb* okuması gerektir; ve burada malûm şekilli *bölüb* ve *ayırıldılar* suretindeki fiil siygaları meçhul mânalı *bölünüb*, *ayırıldılar* yerindedir. Malûm şekillerin meçhul mânalı olarak da kullanılması hakkında (bk. D. L. T. müteaddit yerlerinde). A.U.E

3° (Şimdiki Osmanlıca'da) طوغرى ، طوغرو *doğru* [1] «vers» ki, sıfat mânasiyle «direct, droit» diye de kullanılır.

Ml. : طوغرى غربه *garb-a doğru* «vers l'Ouest»;

طوغرى صباحه *sabah-a doğru* «vers le matin»;

لاعلى التميمين قيرله (سوقاقرله) طوغرى يوریدی *lâ'ale-t-ta'yin kır-ıar-a (so-kaç-ıara) doğru yürü-dü* «il marcha sans but, vers la campagne (vers les rues de la ville)»; HÜSSEİN RAHİMİ, *Metres* s. 788 ve 825];

پانچور باراقلرندن بر قاچینی یوقاری طوغرى چکدی *pancur yaprak-ıar-ın-dan bir kaç-ın-ı yoqarı (yoqarı-ya yerine bk. § 379) doğru çek-di* «il souleva (tira en haut) quelques lames de la persienne» (*Aynı eser*, s. 632).

Edebi dilde bazan *doğru* yerine (mef'ulün ileyhli) متوجهاً* *müteveccihen* kelimesi ve ilgiçlik tabirler (§ 931) kullanılmıştır.

İHTAR. — Türkçede doğruluş ve yöneliş edatları bazan bir sebeplik «causatif» mânâna alırlar.

Ml. : منم سارودان *men-üm sara-dan* benim yüzümden (A.U.E) «à cause de moi» (bk. daha yukarılara);

شو توغریدن تهبت قیلادور *şu togrı-dan töhmet kı-ı-a-dur* (onlar beni) şu yönden (şu sebeple) iftiralıyor(lar) (A.U.E) «c'est pour cela qu'ils me calomnent» (GRENARD, *Journal asiatique*, 1899, s. 324).

Sebeplü mânâlı ilgiçlik tabir diye kullanılan جهت *cihet* «côté» mânâlı arapça kelime de böyledir.

907. *karşı* فارشى kelimesi (asıl veya mecaz mânasiyle) bir zıtlık «opposition» fikri bildirir ki, muhalefet ve husumet fikri buradan doğar.

[1] Pavot de Courteille *doğ-ru* kelimesini *doğ-mak* dan türetiyor (*Mir. Nâme* s. 32, başıye 12). Gerçek ki, türkçede halk dilinde şu ikisi de *gün doğ-u-su* ve *gün doğ-ru-su* «Est, levant (naissance du soleil)» diye söylenmektedir; fakat bunda belki de bir iltibas olacaktır: eski Türkler cihet tayini için *doğu* «Est» ya *doğru* «vers» dönerlerdi; bk. *Incriptions de l'Orkhon* Radloff da Ka, Thomsen'da IS. satır, 2:

ilgürü kün togsı(k)ka, bergürü kün ortusuñaru (harî göçrüm: *wrtsıñaru*) *kurıgaru kün batsı-küña, yırgaru tün ortusuñaru*: ileride (önde) gün doğusuna, beride (sağda) gün ortasına (cenuba) doğru geride gün batısına, uzakta (solda) gece ortasına (şimale) doğru (A.U.E) «en avant du côté du levant, à droite du côté du Nord (de minuit)». bk. *Aynı eser* aynı kelimeler, satır 3 ve 4. J.D.

Fikrimizce bu *toğru* kelimesi *tig-rü* (*tizmek* yani *değmek* mastarından) türeme bir kelime olacak, ve kalın ahenkli şeklini sonradan almış olsa gerek. Osmanlıca'da son zamanlarda «دوغرو» «دوغرى» imlâlarıyla de yazılmıştır. A.U.E

Katmaç (zarf) olarak karşısında «vis-à-vis, en face mânasını verir (§ 379) [1].

(Mef'ulün ileyle birlikte) bir ilgiç olarak veya ilgiçlik tabir olarak şu mânaları bildirir:

1° Karşısında «vis-à-vis de..., en face de...».

Ml.: *karşı otur-ur-uz* «nous habitons en face de la mosquée»;

yüz-e karşı «en face, ouvertement».

[1] *karşı* kelimesinin eskiden: yavaş yavaş, azar azar, derece derece, gittikçe «peu à peu, au fur et à mesure, progressivement» mânalarını da bildirdiğini gösteren şu ibareleri 1426 yılı yazmalarından alıyoruz:

(آی) کم آنچه ایلک کبی اول طلوع ادر مسکره فرشو زیاده الور بیور تاکه ذکر می لذب تمام الور اندن مسکره ترشو کری اکسلور ایلعلب کدر اولکی لین الور *(ay) kim ince ip-lik gibi eo(v)el tulū' id-er soñ-ra-ka-r-* *şu ziyāde olur büyü-r tā ki degirmi-le-n-üb tamam ol-ur an-dan soñ-ra karşı ger-ü ek-si-l-ür ince-l-üb gid-er eo(v)elki-le-yin ol-ur* (A.U.E) «(la lune) se lève d'abord mince comme un fil et puis peu à peu augmente, grandit jusqu'à ce que s'arrondissant elle devienne complète, ensuite peu à peu elle diminue de nouveau, s'en va en s'amincissant et redevient comme avant» (yap. III);

حق تعالی بو امته... بو امر شریعت... بر دفعده بر کزدن واجب قیلدی... اما قرشو بر بر نفسلری عادت *Hak Ta'ālā bu üm(m)et-e... bu emr-i şerīat... bir def'a-da* *bir kez-den vācib kıl-ma-dı... em(m)ū karşı bir bir nefis-ler-i 'ādet tut-ub ögre-n-dik-çe bir nesne vācib kıl-dı* (A.U.E) «Dieu n'a pas imposé sa loi à ce peuple en une fois, d'un seul coup, il a imposé les choses progressivement, une à une, au fur et à mesure qu'on s'y habitait et les apprenait» (yap., 122 V°);

بلکه اول دری یرتو بر ایزق دری دخ تبدیل ادوز دایم بر بری ازره تاکه قرشو یکی یکی عذابلر ددالر *bel-ki ol deri yer-in-e bir ay-ra-k deri dahı tebdil id-e-vüz dāyim bir-i bir-i üz-er-e* (Cehennem ateşinden bahs ile) *tā ki karşı yeñi yeñi 'azāb-ıar dad-a-lar.* (A.U.E) «(en parlant du feu de l'enfer) et nous remplacerons cette peau (brûlée) par une autre, sans cesse, l'une après l'autre, afin qu'ils goûtent au fur et à mesure de nouveaux supplices» (yap. 235 V°);

اشلیب انی تمام ادنیجا دکن قرشو قدرت یردوا [*] ودرکه اول عملوک هر جزونه انوک اول کوچ یتکی بله [**] *iş-le-yüb an-ı tamām id-in-ce-ye değin karşı kudret yara-d-u vır-ür ki ol,* *'amel-ün her cüz'ün-e an-uñ ol güç yet-meg-l bile muķārın ol-a* (kul) işleyip onu tamam edinceye kadar (Allah ona) gittikçe kudret verir ki, o işlediği işin her cüz'üne kendisinin o gücü yaterliği (nden bir cüz'ü ile) yaklaşmış olsun (A.U.E) «tandis que l'homme travaille, (Dieu) crée au fur et à mesure le pouvoir (= le libre arbitre), pour qu'à chaque parcelle de l'ouvrage corresponde (une parcelle de ce) pouvoir» (yap. 245). J. D.

Bunlardaki *karşı* kelimesinin aslı ve okunuşu *karşu* olsa gerek. bk. *kar* (D. L. T, I. 273, 1) = mertebe, derece. Şu halde *karşı* = tedricen, mânasında bir zarftır. Ykl. *kuşak* (belki aslı *karşak*) = bir batından ibaret derece: O cetlerini üç kuşak kadar sayabiliyor A.U.E

[*] Burada Arap imlâlarında görüldüğü üzere *z* okunan *z* konsondan sonra bir elif getirilmiş ki, bu Türkçe imlâda bunun yeri olmaması lâzımdı. A.U.E

[**] Bütün bu arap harfli misallerdeki kelimelerin bir takımı yer yer harekelenmiştir. A.U.E

2° عليه «contre...» (düşmanlık).

MI. : بکا فارشی یازیدور *ban-a karşı yaz-ıyor* «il écrit contre moi»;
دشمنه فارشی *düşman-a karşı* «contre l'ennemi».

karşı (düşmanlık olmadan) «à la rencontre de...» mânasiyle de kullanılır.

karşı çık-mak; *hayır-a karşı* (= iyi uyuyuştan sonra hayırlı bir uyanış dilerim: mot à mot: «à la rencontre du bien».

3° Zaman isimleriyle (...a yakın) «vers, à l'approche de...» nin mânadaşı (§ 906).

MI. : اقشامه فارشی *ağşam-a karşı* «vers le soir» (bu mânada eski Osmanlıca'da da kullanılmıştır: اخشامه فارشی *ağşam-a karşı*).

908. ... a bakınca «selon» d'après», «au regard de...», mânasındaki *g'ör-e* ilgici uygunluk «conformité» uygulanma «adaptation» bildirir. Aslında *g'ör-mek* «voir» mastarından bir ulaktı (s. 914).

MI. : سزه کوره *siz-e g'ör-e* «d'après vous»;

احواله کوره *aḥvāl-e g'ör-e* «selon les circonstances».

Bu edat yerine edebî dilde çoğu zaman şu Arapçadan alınma katmaçlık (zarflık) tâbirler kullanılır:

نظراً* *nazar-en* «au regard de, vu»;

نسبة* *nisbet-en* «par rapport à, relativement à, selon»;

قياساً* *qiyās-en* «par analogie avec»;

توفيقاً* *tevfik-en* «conformément à»;

تطبيقاً* *tatbik-en* «conformément à».

Umumiyetle bu tabirlerin yerine *-ce* ilgici (§ 917) getirilebilir.

Öteki katmaçlık (zarflık) tabirler mef'ulün ileyh ile yapılanırlar:

بناء* *binā-en*, معنی* *mebni* (... a yapılanarak: A.U.E) «étant donné»;

بدل* *bedel* (... nun yerine: A.U.E) «au lieu de»;

مقابل* *muqābil* (... a karşılık: A.U.E) «contre, en compensation de»;

نسبت* *nisb(p)et* «en dépit de, pour être désagréable à, pour contrarier» (mk. § 952).

III. MEF'UL-ÜN 'ANH YEDIŞLEYEN İLGİÇLER.

909. Mef'ulün 'anh yedişleyen ilgiçler bu haletin zaten bildirdiği (§ 261) mânayı pekiştirmeğe veya kesinlemeğe yararlar ki şunlardır:

1° Zaman «temps» ilgiçleri ki, hareket noktasını, uzaklaşım ve ayrılımlı bir şeyden çıkış hareketini bildirirler;